

Uloga medicinske sestre/tehničara u sektoru javnog zdravstva

Želimir Bertić

Zavod za javno zdravstvo Bjelovarsko-bilogorske županije, Služba za javno zdravstvo i socijalnu medicinu, Odjel za zdravstveni odgoj i prosvjećivanje

Javno zdravstvena skrb

Javno-zdravstvena skrb je specijalizirani oblik sestrinstva koji kombinira skrb i javnozdravstvena načela. Primarni fokus javno zdravstvene skrbi je poboljšanje zdravlja u zajednici kao cjelini, a ne samo pojedincu i obitelji.

Povijest

Javno-zdravstvena skrb ima korijene u Engleskoj, gdje je 1859. godine Florence Nightingale pomagala u organiziranju promocije i poboljšavanja javnog zdravlja. Svakoj sestri u to vrijeme je dodijeljeno određeno područje, tj. naselje, u Londonu, i sestra je bila odgovorna za zdravlje ljudi koji žive u njezinoj četvrti. Ta vrsta organizacije pronalazi svoj odjek i danas. Patronažna sestra je ta koja se brine za promicanje mentalnog, fizičkog i socijalnog blagostanja u zajednici dajući savjete i podršku obiteljima u svim dobnim skupinama.

U Sjedinjenim Američkim Državama modernu javno-zdravstvenu skrb definirala je sestra Lillian Wald u kasnim 1800-ih. Ona je osnovala ustanovu Henry Street u New Yorku s ciljem da bi medicinske sestre u svojem naselju gdje žive tu i radile, tj. da promiču javno-zdravstvenu skrb. U početku se javno-zdravstvena skrb odnosila prvenstveno na brigu o bolesnima i siromašnim ljudima u njihovim domovima. Lillian Wald je prva došla do spoznaje da porijeklo bolesti s kojim se susreće moderno društvo potječe iz malih sredina, točnije iz obitelji. Ona se zalagala za promicanje higijene, rekreacije i edukacije. Lillian Wald je skovala pojam "Sestre u javnoj skrbi, zdravstvu."

U početku dvadesetog stoljeća, patronažne djelatnosti su formirane i one su zaslužne za nastavak tradicije pružanja skrbi za bolesne u svojim domovima, koji kasnije postaju poznati kao „Domovi zdravlja“. Zbog njezinog velikog doprinosa i utjecaja na zdravlje i kvalitetu življenja javno-zdravstveno djelovanje počele su prakticirati i humanitarne organizacije, poput Crvenog križa, a osnivaju se i županijske i gradske zdravstvene službe. Oposluživanje potreba siromašnih ostao je ključni aspekt javno zdravstvene skrbi.

U drugom dijelu dvadesetog stoljeća započinje nagli razvoj same medicine i samog procesa zdravstvene njege, pa se obrazovanje medicinskih sestara, od temeljnih bolničkih programa, počinje seliti na društvene fakultete i sveučilišne studije. Sestrinstvo se sve više u svijetu počinje shvaćati kao disciplina koja ima prepoznatljiv program djelovanja i koja je nezavisna od drugih disciplina u sastavu zdravstvene zaštite. Neki ga shvaćaju kao zanimanje, neki kao naučnu disciplinu, ali mi smo profesija, jer imamo svoju djelatnost „Zdravstvenu njegu i odgoj“.

Primjeri i iskustva rad „Odjela za zdravstveni odgoj i prosvjećivanje“ u Zavodu za javno zdravstvo Bjelovarsko-bilogorske županije

Zavod za javno zdravstvo Bjelovarsko-bilogorske županije počinje sa svojim stručnim radom 1. travnja 1994. godine, pa bismo mogli slobodno reći da je to mlada ustanova, koja prati najnovije trendove i zbivanja populacije za koju je zadužena. Trenutačno u Zavodu radi 60 djelatnika. Službe koje se nalaze u zavodu su: Služba za higijenu i epidemiologiju, Ekologija, Mikrobiologija, Školska medicina i Služba za javno zdravstvo i socijalnu medicinu. Najmlađa služba u zavodu je Služba za javno zdravstvo i socijalnu medicinu. Ona se dijeli na četiri odjela: Odjel za zdravstveni odgoj i prosvjećivanje, Odjel za zdravstvenu statistiku, Odjel za zaštitu mentalnog zdravlja i prevenciju ovisnosti i Odjel gerontološke zdravstvene zaštite. Kadrovi koji rade u ovoj službi su dr. med, specijalist javnog zdravstva, diplomirani medicinski tehničar, psiholog i viši statističar.

Odjel za „Zdravstveni odgoj i prosvjećivanje“ (u danjem tekstu „Odjel“) vodi dipl. med. techn. koji je zadužen za provođenje zadataka odjela, po odobrenju rukovoditelja službe. Zadaci Odjela su:

- Predlaganje, poticanje i sudjelovanje u organizaciji i provođenju programa promicanja (promocije) zdravlja;
- Osiguravanje potrebnih preporuka u promicanju zdravijeg način življenja, putem zdravstvenog odgoja i prosvjećivanja (nepušenje, pravilna prehrana, redovita tjelesna aktivnost, odgovorno spolno ponašanje, jačanje sposobnosti pojedinca za prevladavanje kriznih stanja itd);
- Izrada odgovarajućih stručnih predložaka i/ili edukacijskih i promotivnih materijala;
- Osiguranje stručne pomoći i podrške programima mijenjanja po zdravlje štetnih životnih navika;
- Poticanje stvaranja preduvjeta da zdraviji način življenja bude jednostavniji i privlačniji od drugih opcija;
- Usvajanje zdravijeg načina življenja, uz odgovarajuće legislativne aspekte, te posebnu pozornost poticanju stvaranja takvog društvenog okruženja;
- Unapređivanje suradnje na području promicanja (promocije) zdravlja s drugim sektorima (prosvjeta, prehrambena industrija, poljoprivreda itd.);
- Praćenje i evaluacija pojedinih programa.

Zadaci Odjela su mnogobrojni i usmjereni prema programima prevencije i zdravim stilovima života. Jedna od glavnih uloga Odjela je publikacija Nacionalnih programa ranog otkrivanja raka dojke, raka debelog crijeva i raka vrata maternice.

Radovi i sudjelovanje Odjela

Trenutačno su završena dva projekta, „Prehrana i zdravlje“ i „Tjelesna aktivnost i zdravlje“, u suradnji s voditeljima preventivnih programa u osnovnim školama. U projekte su bili uključeni učenici 5. i 6. razreda osnovnih škola Bjelovarsko-bilogorske županije. Projekti su bili zamišljeni da traju jednu školsku godinu, točnije 2011. na 2012., ali zbog svojeg noviteta, jako dobre zainteresiranosti učenika i suradnji voditelja preventivnih programa, predavanja se i dalje održavaju novim generacijama.

Obilježavanje značajnih javno-zdravstvenih datuma u godini je jedan od čestih zadataka Odjela. Tako je obilježavanje „Svjetskog dana srca“ i „Šećerne bolesti“ u suradnji s patronažnom djelatnosti, bez koje ne bi bilo moguće, postalo tradicija. Tijekom obilježavanja posjetiteljima se nudi savjetovanje, promidžbeni materijal te im se mjeri krvni tlak, šećer u krvi, indeks tjelesne mase. Svjetski dani koje obilježava Služba su: Svjetski dan zdravlja, Hrvatski tjedan zdravlja srca, Svjetski dan nepušenja, Međunarodni dan tjelesne aktivnosti i dr. Odjel za zdravstveni odgoj sudjeluje i u radu i provedbi humanitarnih akcija s „Ligom borbe protiv raka“. Neke od humanitarnih akcija su: Dan mimoza, Dan narcisa, Trčanjem protiv raka, Jabukom do zdravlja. Odjel sudjeluje u organizaciji, izradi promidžbenih materijala, edukaciji i prisutnosti tijekom obilježavanja humanitarnih akcija te kontaktu s medijima. Prema dogovoru sa zainteresiranim osobama i institucijama Odjel se bavi savjetovanjem o zdravom načinu života i pravilnom prehranom, pri čemu se daju savjeti o pravilnoj prehrani, jelovnicima, mjeri se ITM, postotak mišićne mase, postotak masnog tkiva obujam struka.

Suradnja s gradom Bjelovarom oko provođenja ciklusa „Znanost svima“ pod vodstvom prof. Mire Seretin Šlajs trenutačno je u inicijalnom stadiju. Provedena su dva ciklusa u Visokoj tehničkoj školi na temu „Prehrana i zdravlje“ i „Zdrave navike za život“, koji su bili namijenjeni širem pučanstvu. Odjel se bavi i izradom promidžbenih materijala i letaka. Izradili smo 5 vrsta letaka: Pravilna prehrana, Moje srce, Preventivne usluge za zdrav život, Samopregled dojki, Preuzmite kontrolu nad svojim zdravljem, te smo posudili letak o hipertenziji od Zavoda za javno zdravstvo Osječko–baranjske županije, uz njihovo odobrenje.

Zainteresiranost pučanstva za ovakvom besplatnom edukacijom i savjetovanjem je sve veća. Treba naglasiti da je u timu javnog zdravstva uz liječnika specijalista javnog zdravstva predviđena i jedna viša medicinska sestra. Međutim, obim poslova, pogotovo vezan uz Nacionalne programe, se toliko povećao, da dovodi u drugi plan rad Odjela za zdravstveni odgoj i prosvjećivanje. Stoga, upravo kada smo uspostavili dobru suradnju s mrežom škola, udrugama i drugim institucijama, događa se da ne možemo odgovoriti na sve pozive za suradnjom radi nedostatka stručnog kadra, koji se bave administriranjem. To je problem većine „malih“ zavoda za javno zdravstvo, s kojim se vrlo teško nosimo, nastojeći održati sve zahtjevne poslove kojima smo izloženi.

Umjesto zaključka

U idealnom slučaju rad javno-zdravstvenih sestara u službama za javno zdravstvo se definira kao rad „Primarne prevencije“, što znači sprečavanje bolesti, ozljeda, invalidnosti i prerane smrti. Javnozdravstvene sestre rade u timu s drugim javno-zdravstvenim djelatnicima, kao što su stručnjaci zdravstvene ekologije, epidemiologije, javnozdravstvenim liječnicima, liječnicima opće prakse, psiholozima, i nutricionistima. Kao članovi ovog tima, oni rade s lokalnim zajednicama na procjeni prioriteta velikih zdravstvenih problema i rade na planu da ublaže ili eliminiraju te probleme i uvjete koji doprinose njihovom razvoju.

Javnozdravstvene sestre su u mogućnosti pomoći pojedincima i obiteljima poduzeti mjere za poboljšanje njihovog zdravstvenog stanja. Često to ima oblik učenja o zdravom načinu života u kući, na radnom mjestu, te u zajednici.

Problematika sa kojom se sestre susreću u zavodima, osim nedostatka kadra, je i sama izoliranost, tj. loš dotok informacije koje se zbivaju u vezi sestrinstva. Uzrok tog problema, između ostalog, je mali broj sestara po zavodima i njihova dislociranost po ispostavama. Sva djelovanja se najviše prate i dešavaju u sekundarnoj i tercijarnoj zdravstvenoj zaštiti, za razliku od preventivnog segmenta. Unazad nekoliko godina počinje se razvijati svijest, o bitnoj ulozi prevencije i mjestu javno-zdravstvene sestre u preventivnim aktivnostima. Preventivni rad je osnovna zaštita koja se pruža, na mjestu gdje [ljudi](#) žive, rade i gdje se školuju (A. Štampar). Ta zaštita razumijeva sveobuhvatnu skrb za [zdravlje](#), provedbu preventivnih i kurativnih mjera, zdravstveni odgoj te suradnju sa svim organizacijama i ustanovama koje mogu pridonijeti boljem zdravlju stanovništva. A prvi koji ju provode, obilaze domove, kuće, škole, su sestre. Drugim riječima, ovlast rada medicinske sestre je vrlo široka, od učenja djece, pranju ruku, odraslih da očuvanju svoje zdravlja, do rukovođenja visoko sofisticiranom medicinskom tehnologijom kojom se može očuvati i sačuvati ljudski život.

Literatura:

1. American Public Health Association Public Health Nursing Section (1996). *The Definition and Role of Public Health Nursing*. Washington, DC: Author.
2. Anderson, E. T., and McFarlane, J. (1996). *Community as Partner: Theory and Practice in Nursing*, revised edition. Philadelphia, PA: Lippincott.
3. Buhler-Wilkerson, K. (1993). "Bringing Care to the People: Lillian Wald's Legacy to Public Health Nursing." *American Journal of Public Health* 83(December):1778–1786.
4. Clark, M. J. (1996). *Nursing in the Community*, revised edition. Stanford, CT: Appleton and Lange.
5. Helvie, C. O. (1998). *Advanced Practice Nursing in the Community*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
6. National Association of County Health Officials (1993). *Core Public Health Functions*. July.
7. http://hr.wikipedia.org/wiki/Zdravstvena_za%C5%A1tita